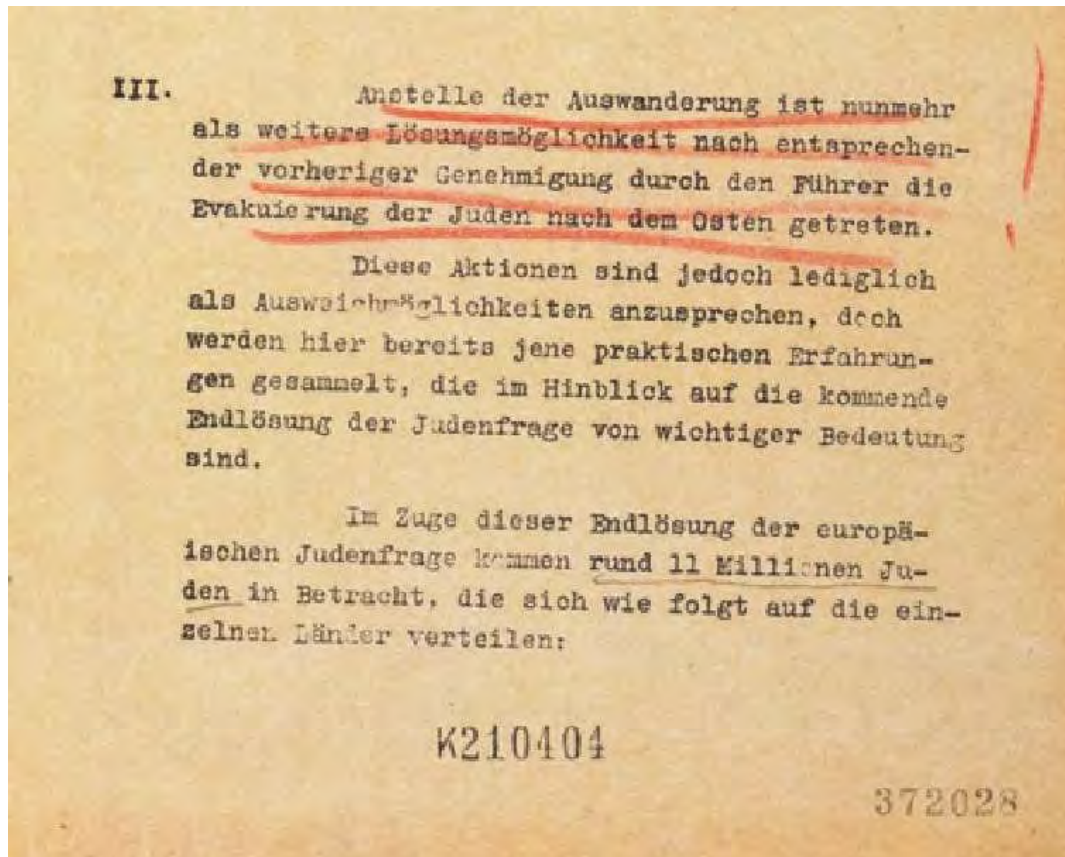

Drie passanten, Oisterwijk en de Holocaust

20 januari 1942, nu 80 jaar geleden, kwamen 15 hoge nazi-functionarissen bijeen in een villa aan de Wannsee bij Berlijn. De vraag was wat er met de Joden in Europa moest gebeuren. Heydrich, bijgenaamd de 'slager van Praag', wist het wel: ze moesten massaal vergast worden. Elf miljoen Joden stonden er op zijn lijstje. In het eufemisme van de nazi's werd het geen vergassing genoemd maar 'evacuatie naar het oosten'.

Einsatzgruppen hadden in dat oosten met actieve hulp van de Wehrmacht en de lokale bevolking reeds twee miljoen Joden met kogels vermoord. In de vernietigingskampen zouden nog eens vier miljoen Joden worden vermoord, alleen in Auschwitz al ongeveer één miljoen. Op 27 januari 1945, gisteren 77 jaar geleden, werd Auschwitz bevrijd door het Rode Leger. Van de 23 Joodse slachtoffers voor wie een struikelsteen is geplaatst in Oisterwijk, zijn er 17 vermoord in Auschwitz.

Oisterwijk heeft veel meer Joodse vluchtelingen gekend dan de 23 struikelstenen doen vermoeden. Maar die hebben hier geen steen omdat Oisterwijk niet hun laatste schuiladres was. Drie van deze passanten wil ik er vanmiddag uitlichten.

Allereerst Hans Rosin, geboren in 1910 te Berlijn-Charlottenburg, zoon van een medisch-hoogleraar. Hij ontvlucht Nazi-Duitsland al op 27 juli 1933. Hans' eerste pension staat in Oisterwijk, op De Lind bij de familie Van Oss. Hij werkt als kantoorbediende op de Lederfabriek. Na zeven jaar Oisterwijk vertrekt hij in februari 1940 naar Amsterdam om te gaan studeren. In de hoofdstad leert hij Bettie Minco kennen. Ze komt uit Breda en wil verpleegster worden. In het boek *Nagelaten dagen* van Bettie's zus Marga Minco, beschrijft ze Hans Rosin: 'Hans glimlacht. Hij is een tengere jongen met donkere ogen en donker gegolfd haar dat hij kortgeknipt draagt en waarop hij geregeld met zijn vlakke hand drukt om de slag in bedwang te houden'. Bettie valt voor Hans en ze trouwen op 5 mei 1942, vier dagen nadat de beruchte Jodenster verplicht gesteld wordt door de Duitse bezetter. Op hun trouwfoto is dat goed te zien. Maar ze maken zich daar niet druk om. Na de oorlog willen ze vertrekken naar een landbouwkolonie in Palestina. Ze hebben zich daar reeds voor aangemeld en wanen zich daarom veilig in hun woning aan het Amsterdamse Merwedeplein. Tot ze twee maanden na hun huwelijk, in juli 1942, bij de eerste razzia's worden opgepakt. Beiden worden op 30 september 1942 in Auschwitz vermoord. Marga Minco heeft haar meest beroemde boek *Het bittere kruid* aan Hans en haar zus Bettie opgedragen. Het boek vangt aan met de imponerende dichtregels van Bert Voeten, Marga Minco's echtgenoot:

*'Er rijdt door mijn hoofd
Een trein vol joden,
Ik leg het verleden als
Een wissel om ...'*

In januari 1941 duikt het Joodse gezin De Groot onder bij Willem Brugman in de Adervendreef te Oisterwijk. Het betreft vader Paul, moeder Sally én hun enige kind de 19-jarige dochter Rosa, een bescheiden meisje met rossig krulletjeshaar. Het gezin zit al sedert de zomer van 1940 ondergedoken omdat vader Paul de landelijk leider van de CPN is. Daarmee is hij voor de nazi's de meest gezochte man in Nederland. Rosa, genoemd naar de Duitse revolutionaire Rosa Luxemburg, zou in 1941 eindexamen HBS-b hebben gedaan, maar moet noodgedwongen het examen uitstellen evenals haar gewenste studie psychologie. Ze verdiept zich tijdens de onderduik in politiek en literatuur. Wanneer Paul de Groot zijn verblijf in het pension van Brugman wil verlengen, zegt Brugman: 'Voor de draad ermee. Ik weet best dat je een jood bent en ik wil nu open kaart'. De twee begrepen elkaar en het gezin De Groot kon blijven. Ondertussen vindt op 25 februari 1941 in Amsterdam de Februaristaking plaats. Het enige massale protest in Nederland tegen de jodendeportaties, georganiseerd door de illegale CPN. De SD arresteert 110 communisten, ook in Brabant. De familie De Groot verkast daarom voor de zoveelste maal naar een ander onderduikadres in Gorssel. In de herfst van 1942 worden Rosa en Sally daar midden in nacht opgepakt door twee NSB'ers die op jodenjacht zijn. Paul weet ternauwernood te ontsnappen, de kogels ontwijkend. Rosa raakt gewond door een kolfslag van een NSB'er. Zij en haar moeder Sally worden overgebracht naar Westerbork. Ze slagen er nog in om een papiersnippertje naar buiten te smokkelen met de tekst: 'We zijn vol goede moed en tot spoedig weerzien met allen'. Ze worden op 3 november 1942 in Auschwitz vermoord.

Op 31 januari 1939 komt de 56-jarige Hugo Jacobi uit Berlijn naar Oisterwijk. Hij was topambtenaar totdat Hitler de macht greep, maar hij is ook dichter. Hij is een oom van Erich Adler, directeur van de Lederfabriek. Hugo Jacobi wordt door Adler uitgenodigd zijn intrek te nemen in de directiewoning Brabantia aan de George Perklaan. Zijn eerste dichtbundel schreef hij tijdens de Eerste Wereldoorlog toen hij als officier gewond in een lazaret in Straatsburg lag. Het gedicht vangt aan met de woorden *Ich weiß nicht, wer noch lebt....und wer verschwunden. Bist du nach da? Und du?* In zijn latere gedichten bleef Jacobi bezig met het thema hoe de levenden zich verhouden tot de doden. Slechts de contouren van de doden werden volgens hem vastgehouden door de overlevenden. In 1940 wist hij via Frankrijk naar Amerika te vluchten. Hij correspondeerde in de jaren vijftig met Albert Schweitzer, die hij nog kende uit zijn jeugdijaren in de Elzas. Schweitzer ontving in 1952 de Nobelprijs voor de Vrede en keerde zich tegen de atoomwapenwedloop.

Drie passanten uit Oisterwijk. Drie ontwortelden, maar verstrengeld met de literatuur. Twee eindigen in Auschwitz als voortijdig geknakte bloemen. In de zomer van 1943 schreef Paul de Groot nog een brief aan zijn verdwenen dochter Rosa. Niet om te versturen, maar om zich 'een beetje op te luchten'. Onder aan de brief prijkte een schets van een gele lis, de iris, de regenboogbloem, die volgens de oude Grieken de ziel van overleden vrouwen vervoerde.